

• рассматривая названные нами три оси факторов конструирования идентичности (институциональную, ресурсную и практическую), в контексте социологического (эмпирического) изучения мы можем непосредственно исследовать только две последних, первая (институциональная) может быть интерпретирована в основном на теоретическом уровне;

• в современных условиях из трех осей наиболее насыщена практическая ось. Это обусловлено тем, что современный человек, с одной стороны, все больше стремится уйти от институционального влияния, с другой стороны, ресурсы, которыми он обладает или может овладеть, слишком разнообразны (люди перестают в них ориентироваться), и только практики как способ существования личности превращают идентичности из манифестированных в практические, реализуемые и реализованные. Этим, в том числе, можно объяснить отказ людей от метанарративов, поскольку они слишком "высоки", слишком непригодны для реализации повседневных практик (именно поэтому наиболее выражена локальная идентичность личности, а несколько возросшая глобальная идентификация наших респон-

дентов и в прямом, и в переносном смысле является только виртуальной).

Макеев С.А. Социальные идентификация и идентичности / С.А.Макеев, С.Н. Оксамитная, Е.З. Швачко. – Киев: Институт социологии НАН Украины, 1996. – 185 с.

Макеев С. Проблемы социальной структуризации в современной Украине // Полис. – 1998. – №3. – С. 49-60.

Wagner P. A sociology of Modernity Liberty and Discipline. – London – New York: Rutledge, 1994. – P.123–140.

Подвижность структуры. Современные процессы социальной мобильности / С.А. Макеев, И.М. Прибыткова, Е.В. Симончук и др. – К.: Институт социологии НАН Украины, 1999. – 204 с.

Ядов В.А. Социальная идентификация в кризисном обществе // Социологический журнал. – 1994. – №3. – С. 35–52.

Степаненко В. Етнос-демос-поліс: етнополітичні проблеми соціальної трансформації в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 102–120.

Проблеми формування громадянської ідентичності української молоді: роль освіти як чинника консолідації суспільства. Звіт про науково-дослідну роботу (заключний) / Л.Г. Сокурянська, В.Л. Арбеніна, А.М. Ніколаєвська, О.С. Голиков та ін. - Архів кафедри соціології та соціологічної лабораторії. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. 2009. – 370 с.

Инглехарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглехарт // Полис. – 1997. – №4. – С. 6–32.

Бауман З. Индивидуализированное общество. / З. Бауман / Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2002. – 390 с.

Надійшла до редколегії 15.08.11

УДК 316.023

А. Марченко, канд. соціол. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглядається ставлення студентів до студентського самоврядування в університеті. Автор робить акцент на важливості осмислення процесів самоврядування у контексті соціальної самоорганізації на інституційному, груповому та індивідуальному рівнях, а також у їх зв'язку з довірою в університетському середовищі. На основі даних університетського моніторингового дослідження аналізуються рівень поінформованості студентів університету про діяльність студентського самоврядування, основні джерела отримання інформації про студентське самоврядування, задоволеність студентів діяльністю його органів та готовність студентів до громадської активності. Виявлено, що органи студентського самоврядування не виступають агентами концентрації довіри студентів, мережі яких структуруються локально (група, курс, факультет) та мають бути вивчені детальніше у неформальному аспекті.

Ключові слова: ставлення студентів, студентське самоврядування, соціальна самоорганізація, органи студентського самоврядування, університетське дослідження, довіра.

В статті речь идет об отношении студентов к студенческому самоуправлению в университете. Автор делает акцент на важности осмысления процессов самоуправления в контексте социальной самоорганизации на институциональном, групповом и индивидуальном уровнях, а также в их связи с доверием в университетской среде. На основании данных университетского мониторингового исследования анализируются уровень информированности студентов университета о деятельности студентского самоуправления, основные источники получения информации о студенческом самоуправлении, удовлетворенность студентов деятельностью его органов и готовность студентов к общественной активности. Выявлено, что органы студенческого самоуправления не выступают агентами концентрации доверия студентов, сети которых структурируются локально и могут быть изучены в дальнейшем в неформальном аспекте.

Ключевые слова: отношение студентов, студенческое самоуправление, социальная самоорганизация, органы студенческого самоуправления, университетское исследование, доверие.

The article deals with student attitudes to student self-government at university. The author pays attention to the importance of understanding the processes of self-government in the context of social self-organization on the institutional, group, and individual levels, as well as their connection with trust in the university environment. On the basis of the university monitoring survey data level of student awareness of self-governing institutions' activities and main sources of information about the student self-government are considered, extent of student satisfaction by these activities and readiness of students for the social activities are analyzed. It is revealed that bodies of student self-government are not the foci of student trust; student networks are structured locally and should be studied in more detail in informal aspect.

Keywords: students' attitude, student self-government, social self-organization, bodies of student self-government, university survey, trust.

Студенти, молодь завжди більш жваво та емоційно реагують на зміни соціального середовища, порівняно з іншими групами населення. Здатність студентської молоді діяти автономно відносно оточуючих обставин є передумовою інтегрованос-

ті окремих студентів та утворення самоорганізованих спільнот, здатних до саморегулювання. Соціальна самоорганізація є маркером різних соціальних змін. З одного боку, самоорганізація різних соціальних спільнот може бути виявом демокра-

тизації у суспільстві (Р. Патнам), з іншого – загрозою цілісності існування соціального інституту чи суспільства як системи. Соціальну самоорганізацію студентів ми будемо розглядати як синергетичний процес, що відбувається в рамках університетського середовища та зумовлює виникнення ряду підсистем, різних за напрямками діяльності. Підсистемами виступають як формально оформлені (або формалізовані) організації, насамперед, органи студентського самоврядування, діяльність яких спрямована на включення студентів у процеси прийняття рішень стосовно студентського життя, так і неформалізовані спільноти, що репрезентують "самостійні, переважно спонтанні дії неформальних груп молоді, які розширюють і закріплюють ресурси групової ідентичності" [Бабинцев, Реутов, 2010].

Звернувшись до Е.Гіденса та У.Бека з їх акцентами на індивідуалізації, рефлексивності та дуальності "агент-структура" [Гидденс, 2005; Бек, 2000], важливим є осмислення процесів соціальної самоорганізації на інституційному, груповому та індивідуальному рівні: "соціальні зв'язки також стають рефлексивними, вони повинні встановлюватись, підтримуватись і постійно оновлюватись індивідами" [Бек, 2000: с. 97]. Інституційний рівень розгляду соціальної самоорганізації передбачає аналіз місця самоорганізаційних процесів і утворень в діяльності соціального інституту, їх співвідношення з нормативно визначеними утвореннями, функціональність тощо. Груповий рівень дослідження процесу соціальної самоорганізації виражається у з'ясуванні та аналізі процесів створення, підтримки самоорганізованих соціальних спільнот за різними консолідуючими критеріями. Увага дослідника, у цьому випадку, концентрується на виявленні соціально престижних критеріїв консолідації індивідів, а також форм та сфер соціальної самоорганізації. Індивідуальний рівень вивчення соціальної самоорганізації віддзеркалює основні мотиви та експектації суб'єктів та об'єктів самоорганізації, їх атитюди та цінності, а також рівень задоволеності потреб, які забезпечуються завдяки самоорганізації.

Відповідно, дослідження соціальної самоорганізації передбачає вибір моделі зв'язку соціальної самоорганізації з іншими процесами та явищами у суспільстві. На нашу думку, доречно вести мову про зв'язок соціальної самоорганізації студентської молоді з її довірою. Концепт довіри є досить популярним серед сучасних дослідників. Наприклад, П.Штомпка визначає довіру як "ставку відносно майбутніх невизначених дій інших" та вважає її важливим елементом у суспільстві ризику [Sztompka, 1998: с. 20]. Довіра, таким чином, зумовлює збільшення соціального капіталу окремих індивідів як кількості зв'язків з іншими. Ще Ф. Фукуяма визначив соціальний капітал як можливості, які виникають з наявності довіри у суспільстві чи його частині [Фукуяма, 2004: с. 134]. Звернув-

шись ще раз до Р. Патнама, згадаймо, що соціальний капітал, у його розумінні, є нічим іншим, як ступенем довіри, яка полегшує координацію діяльності членів суспільства [Патнам, 2001: с. 204].

За П.Штомпкою, довіра набуває особливо важливої ролі за умов нестабільності суспільства та трансформації його основних інститутів [Sztompka, 1998: с. 20], зумовлюючи їх зміну у напрямі, бажаному для найбільш сконсолідованих груп, створених на основі відчуття та відносин довіри. Довіра у студентському середовищі є вагомим чинником активізму, мобілізації студентів до спільної діяльності, в тому числі, інноваційної, та утворення нових спільнот, насамперед, самоорганізаційного характеру. Звідси випливає, що на основі інформації про соціальну самоорганізацію студентів на її інституційному, груповому чи індивідуальному рівнях ми можемо висувати гіпотези про концентрацію довіри на кожному з них: довіри між індивідами, довіри до груп та до інститутів у цілому. При цьому, як уже було сказано на початку, варто окремо розглядати як формалізовані, так і неформалізовані самоорганізовані структури, кожна з яких може мати різний рівень довіри студентів.

У даній статті ми зосередимось саме на формалізованому аспекті соціальної самоорганізації – студентському самоврядуванні, приймаючи до уваги те, що самоврядування містить у собі елементи, не пов'язані з самоорганізацією. Можемо виокремити такі основні функції студентського самоврядування: забезпечення участі студентів в управлінні університетом; контроль за забезпеченням та захист прав студентів; а також сприяння їх самореалізації у різних сферах (починаючи з навчання і працевлаштування та закінчуючи створенням об'єднань за інтересами). Очевидно, виконання перших двох функцій є можливим завдяки узгодженості діяльності студентського самоуправління з керівництвом університету, постійному інформуванню його про проблемні ситуації з правами студентів і можливості їх вирішення. Третя ж функція залишає більше простору для суто самоорганізаційних процесів серед студентства. Самоорганізаційні процеси у рамках студентського самоврядування є можливими у рамках заздалегідь визначеної нормативності дій.

Серед останніх публікацій стосовно студентського самоврядування у контексті соціальної самоорганізації на пострадянському просторі варто відмітити роботи В.Овчинникова, Л.Сокурянської, В. Бабинцева та Є. Реутова, Ю. Зубок та В. Чупрова, Т. Морозової, В. Литвинович, І. Совсун. Більшість вказаних вчених дотримуються думки, що студентська самоорганізація у пострадянських країнах проходить мляво, при цьому важливими передумовами цього є "атомізація" та "індивідуалізація" соціальних практик молоді [Литвинович, 2008: с. 381; Морозова, 2008: с. 191]. Водночас, поряд з важливістю вказаних робіт, варто відмітити нестачу інформації щодо індивідуального рівня

соціальної самоорганізації та студентського самоврядування, тобто оцінки їх діяльності самими студентами, що не дає змоги провадити глибші наукові розвідки стосовно ролі студентського самоврядування в студентському житті. Таким чином, констатуємо наявність **проблеми**: протиріччя між задекларованою важливістю студентського самоврядування в сучасному українському університеті та недостатнім рівнем обізнаності студентів щодо ролі студентського самоврядування, що відображається у їх ставленні до діяльності органів студентського самоврядування.

У даній статті робиться спроба подолання даної проблеми через аналіз емпіричних даних університетського моніторингового дослідження [Університетське моніторингове дослідження UNIDOS починаючи з лютого 2009 року регулярно двічі на рік проводить в рамках практики студентів факультет соціології КНУ ТШ. До організації дослідження безпосередньо залучена факультетська навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень. Керівник проекту – декан факультету Горбачик А.П. Вибірка дослідження є репрезентативною для студентів денної форми навчання всіх факультетів університету. Обсяг вибірки п'ятої хвилі дослідження (лютий 2011 р.) склав 1212 респондентів, шостої хвилі (вересень 2011) – 1077 респондентів. Помилка вибірки дослідження у представленні відсотку без урахування дизайн-ефекту та поправки на скінченність генеральної сукупності з довірчою ймовірністю 0.95 не перевищує 3%]. При цьому акцент зроблений на студентському самоврядуванні як елементі соціальної самоорганізації в університетському середовищі. Відповідно, **метою** даної статті є характеристика пов'язаного з міжособистісною довірою ставлення студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка до студентського самоврядування в університеті, як елементу їх соціальної самоорганізації.

Як стверджує В. Рукавішников, є тісний зв'язок між рівнем генералізованої та часткової довіри: "індивіди з високим рівнем довіри до людей взагалі, як правило, ставляться до свого внутрішнього оточення практично так же, як і до зовнішнього оточення, або, принаймні, не набагато краще" [Рукавишников, 2008: с. 19]. При цьому слід мати на увазі, що самоорганізаційні структури можуть мати велику внутрішню згуртованість та довіру між їх членами та, водночас, виступати механізмами зменшення довіри до органів зовнішнього керування [Бевзенко, 2002: с. 322] тобто наявність міжособистісної довіри чи довіри на груповому рівні соціальної самоорганізації не означає наявності довіри на інституційному рівні.

Спочатку торкнемося загальних аспектів студентського самоврядування в університеті. Зазвичай, воно спрямоване на вирішення низки питань, пов'язаних з правами та інтересами студентів, а також надання їм практичної допомоги. До основних органів студентського самоврядування університету відносяться конференція студентів Уні-

верситету; Студентський парламент Університету; конференції студентів факультетів та інститутів Університету; Студентські парламенти факультетів та інститутів; конференція студентів студмістечка; Студентська рада студмістечка; Студентські ради гуртожитків; органи студентського самоврядування на рівнях відділення, курсу, академічної групи [Проект положення про студентське самоврядування у КНУ імені Тараса Шевченка]. Крім того, можна вести мову про Наукове товариство студентів та аспірантів (НТСА), яке має свої осередки на кожному з факультетів університету, про участь студентів у роботі профспілкових організацій (студентське профбюро).

Всі органи студентського самоврядування університету мають чітко окреслені структуру та регламент діяльності, а також фіксовану кількість студентів у своєму складі. Зокрема, конференція студентів університету налічує по 15 студентів з кожного факультету чи Інституту, тобто з розрахунку на 15 факультетів і 2 інститути – 255 осіб. Студентський Парламент університету, відповідно, не може складатись більше ніж з 12 осіб [Положення про студентське самоврядування]. Наукове товариство студентів та аспірантів (НТСУ) налічує 500 осіб. Конференції та студентські парламенти факультетів та інститутів, відповідно до нормативних документів, мають представників від кожної академічної групи. Тобто частка осіб, задіяних у студентському самоврядуванні, є хоч і незначною (загальна кількість студентів університету за всіма напрямками та спеціальностями станом на кінець 2011 року складає більше 25 тисяч), але представницькою.

Зважаючи на те, що ставлення до будь-якого об'єкта передбачає визначення когнітивного, емоційного та поведінкового аспектів, з'ясуємо поінформованість студентів про студентське самоврядування, їх задоволеність діяльністю органів студентського самоврядування та готовність до участі у ньому. Звернувшись до результатів другої хвилі університетського моніторингового дослідження, зазначаємо, що 59% опитаних студентів університету оцінили власну поінформованість про органи студентського самоврядування як "дуже погану" та "погану", на противагу цьому "добре" та "відмінно" оцінили власну поінформованість менше 15% респондентів. Прізвище та ім'я діючого голови Студентського парламенту університету правильно назвали 39,5% респондентів, які дали відповідь на дане питання (при цьому зауважимо, що на нього відмовилася давати відповідь третина респондентів, тобто відсоток тих, хто обрав у даному питанні правильну відповідь, до всіх, хто брав участь в опитуванні, ще менший – 27 %). Таким чином, констатуємо, що для широкого загалу студентів органи студентського самоврядування станом на вересень 2009 р. діяли як не особливо відомі структурні підрозділи університету. Можливо, органи студентського самовря-

дування не відіграють визначальної ролі для тих, чий інтерес вони мають виражати, що може свідчити про те, що студенти: а) не мають потреби в самоорганізаційних утвореннях як таких; б) мають потребу в самоорганізаційних утвореннях, які виходять за рамки офіційно легітимізованих студентських організацій.

Висунемо гіпотезу, що поінформованість студентів щодо студентського самоврядування є суттєво вищою для студентів факультетів, які репрезентують гуманітарні та суспільні науки, з причини їх більшої зацікавленості у громадському житті та змінах у соціальному оточенні. Для перевірки гіпотези всі факультети та інститути університету були поділені на дві групи: а) ті, що представляють природничі та точні науки, б) ті, які репрезентують гуманітарні та суспільні науки. До факультетів, які представляють природничі та точні науки, віднесені: біологічний, географічний, геологічний, фізичний, хімічний, механіко-математичний, радіофізичний факультети та факультет кібернетики. Суспільні та гуманітарні науки представлені наступними факультетами: історичний, соціології, юридичний, психології, економічний, філософський, а також Інститутом філології та Інститутом міжнародних відносин. На основі аналізу двовимірних розподілів виявлено, що значущою відмінністю стосовно оцінки поінформованості про органи студентського самоврядування між вказаними групами факультетів немає. Таким чином, гіпотеза не підтвердилася, є підстави вести мову про загалом невисокий рівень поінформованості студентів про університетські органи самоврядування. Однак, можна виділити факультети з найбільшим та найменшим рівнем поінформованості студентів (див. табл.1).

Зокрема, найвищий рівень поінформованості про студентське самоврядування в університеті зафіксований на біологічному факультеті, факультеті психології та філософському факультеті. На економічному та історичному факультетах рівень поінформованості студентів про органи студентського самоврядування є найнижчим в університеті.

Цікавим є те, що інформація про діяльність органів студентського самоврядування надходить до студентів, передусім, з таких джерел: від інших студентів факультету (для 46,9% респондентів), з дошки оголошень (для 33,7%) та від представників органів студентського самоврядування (для 20,6% опитаних). Важливо зазначити, що 13,5% респондентів вказали, що ніде не зустрічали такої інформації, близько 16% мали ускладнення з вибором відповіді, а деканат, бібліотека та сайт університету виявилися малоінформативними джерелами стосовно студентського самоврядування. З одного боку, це свідчить про те, що інформаційні потоки в університеті концентруються у студентських мережових структурах, з іншого – про те, що інформація про студентське самоврядування поширюється серед студентів без посередництва інших структурних одиниць, в тому числі з адміні-

стративною функцією. Крім того, це може свідчити про концентрацію довіри у внутрішніх студентських структурах, які не фіксуються формально – додатковий аргумент щодо необхідності дослідження неформальних студентських об'єднань.

Таблиця 1

Поінформованість про діяльність органів студентського самоврядування в університеті на факультетах та інститутах (за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно)

Факультет (інститут)	Середнє
Біологічний факультет	2,57
Географічний факультет	2,00
Геологічний факультет	2,45
Економічний факультет	1,95
Історичний факультет	1,96
Механіко-математичний факультет	2,31
Радіофізичний факультет	2,44
Кібернетичний факультет	2,16
Факультет соціології	2,13
Факультет психології	2,50
Фізичний факультет	2,38
Філософський факультет	2,49
Хімічний факультет	2,46
Інститут філології	2,12
Інститут міжнародних відносин	2,48
Інститут журналістики	2,45
Загалом	2,27

Підкреслимо, що з часом навчання в університеті поінформованість студентів щодо органів студентського самоврядування зменшується (див. табл. 2) і найнижчою є поінформованість магістрів другого року навчання.

Такі відмінності, загалом, можна пояснити більшою зацікавленістю студентів молодших курсів в студентських об'єднаннях завдяки їх потраплянню в нове соціальне середовище та ідентифікації себе з соціальною групою студентства, а також, зазвичай, високій вмотивованості до проведення великої частини часу в університетському середовищі. Крім того, вони можуть означати зростання студентського запиту на самоорганізаційну діяльність в останні кілька років.

Отже, після з'ясування ситуації з поінформованістю студентів університету про органи студентського самоврядування перейдемо до оцінки задоволеності студентів їх діяльністю. Висунемо гіпотезу, що студенти найбільш задоволені діяльністю локальних органів студентського самоврядування (які торкаються окремого факультету). Це можна пояснити тим, що діяльність загальноуніверситетських органів студентського самоврядування для багатьох студентів є інформаційною прогалиною, виходячи зі сказаного вище. Зазначимо, що середня задоволеність кожним з органів студентського самоврядування знаходилась у діапазоні від 2,64 до 2,84 (за шкалою від 1 до 5). Дійсно, виявляється, що найвище оцінюють респонденти свою задоволеність роботою Студент-

ських парламентів факультетів (інститутів), а найнижче – Конференції студентів та аспірантів університету. Відмітимо, що вказані оцінки студентів першого курсу є суттєво вищими, ніж оцінки студентів інших курсів, що можна пов'язати з їх завищеними очікуваннями стосовно університетського життя, (опитування проводилося на початку навчального року). Отже, зважаючи на загальну низьку обізнаність студентів про органи студентського самоврядування, їх оцінка задоволеності є вищою стосовно тих органів, діяльність яких можна зафіксувати у найближчому для студента соціальному оточенні (студентська група або курс, сусіди по гуртожитку). Це свідчить про просторову "локальність" студентського самоврядування в уявленнях студентів з точки зору не лише їх наявної компетенції задля оцінки діяльності, але й попереднього запиту на "точкові", "локальні" студентські об'єднання.

Таблиця 2
Поінформованість про діяльність органів студентського самоврядування в університеті за курсами навчання (за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже погано, а 5 – відмінно)

Курс	Середнє
Перший	2,72
Другий	2,26
Третій	2,24
Четвертий	2,17
ОКР "спеціаліст"	2,08
ОКР "магістр" 1-й рік навчання	1,87
ОКР "магістр" 2-й рік навчання	1,68
Загалом	2,27

Аналогічне питання: "Якою мірою Ви задоволені діяльністю таких органів самоврядування в університеті?" було задане і у п'ятій хвилі університетського дослідження (лютий 2011 року). Варто відмітити деяке зростання середньої задоволеності кожним з органів порівняно з другою хвилею дослідження – у діапазоні від 2,68 до 2,91. Щоправда, в даній хвилі дослідження до переліку відповідей на питання було додане Наукове товариство студентів та аспірантів, яке одразу ж отримало найвищу середню задоволеність в університеті (2,91). Крім того, досить високий бал отримали Конференції студентів та аспірантів факультетів (інститутів) університету (2,87) та Студентські парламенти факультетів і інститутів (2,85). Найнижчі середні оцінки, знову-таки, належали Конференції студентів та аспірантів університету. Повертаючись до висунутої вище гіпотези, констатуємо, що в цілому, вона підтвердилась. Враховуючи і той факт, що діяльність Наукового товариства студентів та аспірантів концентрується на кожному з факультетів та інститутів університету, студенти найбільш задоволені діяльністю локальних органів студентського самоврядування.

На основі розглянутих даних робимо попередні висновки, що наразі органи студентського самовря-

дування в університеті діють радше як структурні утворення, які, однак, різняться як за ступенем поінформованості про них, так і за рівнем задоволеності їх діяльністю. Якщо виходити з того факту, що інформацію про діяльність органів студентського самоврядування студенти отримують завдяки власним мережевим контактам на рівні групи, курсу та факультету, то очевидним є те, що більш масштабні органи студентського самоврядування (зокрема, Студентський парламент університету) потребують вдосконалення системи інформування студентів про свою роботу. Поглянувши на фактичне змістовне наповнення сайту Студентського парламенту університету <http://sp.univ.kiev.ua> (з яким можна ознайомитись, починаючи з жовтня 2010 року), активність основного постійно діючого органу студентського самоврядування університету зосереджується в кількох напрямках. За річний період (від вже вказаного початку перегляду до жовтня 2011 року) на сайті знайдено та проаналізовано 44 повідомлення. Третина повідомлень сайту за вказаний період стосується культурної активності парламенту (зокрема, можливостей подорожей і культурних подій на різних факультетах), чверть – організаційних аспектів роботи парламенту (переважно виборів, засідань, конференцій). Серед усіх повідомлень за рік знайдено лише чотири таких, які стосуються можливостей працевлаштування студентів (зокрема, про ярмарки вакансій) та шість – про можливості практичної допомоги студентській спільноті (благодійні концерти, у тому числі). Це свідчить про те, що в публічному інформаційному просторі діяльність Студентського парламенту університету зосереджена на культурних та розважальних заходах з приділенням особливої уваги процедурним аспектам своєї діяльності. Практичні ж проблеми та питання студентів, таким чином, виключені з інформаційного простору даного органу студентського самоврядування (на схожу тему див. також [Журавская, 2011]), що є досить промовистим, враховуючи досить велику частоту оновлення інформації сайту – кілька разів на тиждень.

Готовність до участі студентів в діяльності студентського самоврядування може бути означена завдяки зверненню до даних про громадянські цінності студентів, які сприяють включенню їх в студентські об'єднання. У п'ятій хвилі університетського дослідження такі цінності відображені у питанні "В якій мірі для Вас важливими є...?" та варіантах відповіді на нього "Підтримка справедливості", "Право на проведення акцій", "Громадянські права". Зазначимо, що з переліку 27 цінностей найбільше підтримують студенти цінності "безпека сім'ї" та "життя у ладу із самим собою", найменше – "релігійність". Цінності "громадянські права" та "підтримка справедливості" розташовані досить близько у визначеному континуумі та тяжіють до полюсу важливості (див. табл. 3). При цьому підтримка з боку друзів є дещо важливішою за громадянські цінності, що може інтерпретуватись як орієнтація студентської спі-

льноти на облаштування власного життя без занурення у ширший контекст. Варто зазначити, що цінність права на проведення акцій є суттєво менш значущою для студентів у порівнянні з двома названими вище громадянськими цінностями, що фактично означає налаштування студентів на те, що дотримання їх громадянських не потребує залучення до масових акцій.

Таблиця 3
Важливість для студентів певних цінностей
(за шкалою від 1 до 5,
де 1 – зовсім не важливо, 5 – дуже важливо)

Цінність	Середнє
Безпека сім'ї	3,98
Життя у ладу із самим собою	3,82
Підтримка з боку друзів	3,66
Громадянські права	3,59
Підтримка справедливості	3,57
Право на проведення акцій	2,87
Релігійність	2,72
Запровадження цензури ЗМІ	2,60

При цьому, зазначимо, виокремлені нами громадянські цінності мають схожу підтримку на факультетах різного спрямування (природничого, технічного, суспільно-економічного та гуманітарного). Вищий рівень задоволеності діяльністю органів студентського самоврядування студентами факультетів, що репрезентують технічні та точні науки, не впливає на збільшення ними підтримки громадянських цінностей. Отже, можемо констатувати, що запит серед студентів на громадянську діяльність є, а недостатня задоволеність роботою органів студентського самоврядування (які можуть розглядатись як один з варіантів втілення такого запиту) може бути пов'язана з низьким рівнем інформування про роботу цих органів та/або з необхідністю розширення спектру їх діяльності для зацікавлення та залучення більш широкого кола студентів.

Таким чином, на даних емпіричного дослідження ми розглянули ставлення студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка до студентського самоврядування в університеті як елементу їх соціальної самоорганізації, пов'язаного з міжособистісною довірою. Грунтуючись на студентських оцінках діяльності органів студентського самоврядування, констатуємо, що останні не є предметом інтересу більшості студентів, не виступають агентами концентрації їх міжособистісної довіри. Однак, судячи з ін-

формаційних потоків, які є для студентів значущими, мережі довіри (у наведеному вище тлумаченні Р.Патнама) концентруються досить локально (група, курс, факультет) та мають вивчатись у неформальному аспекті. Саме на рівні групи, курсу та факультету знаходяться органи студентської самоорганізації, роботою яких студенти задоволені: Наукове Товариство студентів та аспірантів, конференції студентів та аспірантів, а також Студентські парламенти факультетського рівня. Можемо констатувати, що громадянські цінності, які сприяють включенню студентів у різноманітні об'єднання, в цілому, є достатньо важливими для студентів університету. Це означає наявність потреби студентів у громадянській діяльності та актуалізує необхідність подальших досліджень студентського самоврядування та соціальної самоорганізації в університетському середовищі, в тому числі неформальних студентських об'єднань, які існують поряд з органами студентського самоврядування чи протиставляють себе їм.

Бабинцев В. П., Реутов Е. В. Самоорганизация и "атомизация" молодежи как актуальные формы социокультурной рефлексии / В.П. Бабинцев, Е.В. Реутов // Социологические исследования, 2010. – № 1. – С. 109–115.

Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / [Пер. с нем. В.Седельникова и Н.Федоровой]. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.

Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций / Л. Д. Бевзенко. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.

Гидденс Э. Устроение общества: очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – М.: Академический проект, 2005. – 528 с.

Журавская А. По ту сторону оград, или Студенческое самоуправление – это вам не КВН / Журавская А. // Зеркало недели. – 2011. – 28 апреля 2011 г. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zn.ua/articles/80330>.

Литвинович В. М. Современная молодежь: проблема самоорганизации / В. М. Литвинович // Беларусь и Россия: социальная сфера и социокультурная динамика: Сб. науч. тр. [Под общ. ред. О. В. Пролесковско-го, Г. В. Осипова]. – Мн.: ИАЦ, 2008. – С. 361–382.

Морозова, Т. И. Самоорганизация молодежи как форма социокультурной рефлексии (региональный аспект) / Т.И. Морозова // Научные ведомости БелГУ. Сер. Философия. Социология. Право. – 2008. – № 8, вып.4. – С. 190–196.

Патнам Р. та ін. Творення демократії: традиції громадської активності в сучасній Італії / Р.Д. Патнам, Р.Леонарді, Р.И.Нанетті: пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. – 302 с.

Проект положення про студентське самоврядування у КНУ імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://sp.univ.kiev.ua/proekt-polozhennya-pro-studentskesamovryaduvannya-u-knu-imeni-tarasa-shevchenka/>.

Рукавишников В. О. Межличностное доверие: измерение и межстрановые сравнения / В. О. Рукавишников // Социологические исследования. – 2008. – № 2. – С. 17–25.

Сайт Студентського Парламенту Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://sp.univ.kiev.ua/>.

Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма: пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСТ", ЗАО НПП "Ермак", 2004. – 730 с.

Sztompka P. Trust and Distrust / P. Sztompka // European Journal of Social Theory. – Vol. 1. – № 1. – July, 1998. – P. 20.

Надійшла до редколегії 26.08.11